

אחר ששינו במשנה שאין האשה יורשת את בנה, הובאו להלן דעות שונות בהלכה זו:

אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה בן רבי שמעון⁽¹⁰⁴⁾: דבר תורה [מן הפסוק אפשר ללמוד], שהאב יורש את בנו, וביתו, כדדרשין לעיל (קט א ושם).

וכמו כן, אשה יורשת את בנה. במקום שאין אביו קיים⁽¹⁰⁵⁾.

שנאמר, "וכל בת יורשת נחלה ממשות בני ישראל", והעמדנו לעיל (קיא א), בבת היורשת שני מטות. דהיינו, מטה אביה

ואמה?.

ודרשין: מקיש מטה האם למטה האב, מה מטה האב, אב יורש את בנו, אף מטה האם, אשה יורשת את בנה.

איתיביה [הקשה] רבי יוחנן לרבי יהודה בן שמעון: הלא שנינו במשנה: "האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ולא נוחלין", משפחת האם אינה קרויה משפחה, והיאך אמרת, האם יורשת את בנה?

אמר ליה: משנתנו היא גופא קשיא, כמבואר לקמן, ואיני יודע מי שנאה. ואין הדין

מבואר, דירושה הבאה מחמת הבן חוזרת אל משפחתו, ואין יורשי האם ממשפחת אביה יורשים אותה.

והיינו כסברת היד רמה. שאין אומרים דין מימוש על מנת להעביר נחלה ממשפחה למשפחה אחרת.

104. רבי יהודה ברבי שמעון לא היה רבו המובהק של רבי יוחנן. ולא היה רגיל לומר דברים משמו. ולכן כתבה הגמרא, "משום רבי יהודה ברבי שמעון".

אבל כשמביא דבר בשם רבו (כגון לעיל קיג א) יאמר, "אמר רבי יוחנן אמר רבי ינאי...". הרשב"ם.

אך ברש"י (חולין קיג ב ד"ה הא דרביה) כתב, "כל היכא דקתני משום פלוני, לא שמע מפיו, אלא מפי אחרים שאמרו מפיו".

105. הרשב"ם. והוסיף, דאם האב קיים, הוא קודם. דלהכי מיהא אהני משפחת האב שקרויה משפחה, להקדים שאר האב לשאר האם.

ומוכח מדבריו, במקרה שהאב מת, אף אם משפחתו קיימת, האם קודמת להם. ואין האב

מוריש להם בקבר על ידי משמוש.

והקשו התוספות, נמצא אם כן, שאף איש מעביר נחלה משבט לשבט, אם ינשא לשבט אחר וימות, וירשנו בנו, ואחר כך ימות הבן, ותירשנו אמו שהיא משבט אחר, ומדוע הזהיר הכתוב רק לאשה, שלא תינשא לשבט אחר?

ועוד, אם האשה יורשת במקום שאין אב, נמצא שהנחלה אינה ממשמשת אחר יורשי האב, ולקמן ילפינן מקרא, דנחלה ממשמשת אחר קרובי האב?

(ואין לומר, דמשמשת רק במקום שאין האם קיימת, כיון ש"משמוש" משמעותו שקרובי האב יורשים כמו שהאב עצמו יורש, דהיינו, שיקדמו אף לאשה, כמו שהאב עצמו קודם לה. מהרש"א).

ואף אם נאמר שהאב והאם יורשים בשוה, קשה, הרי משפחת אם אינה קרויה משפחה? ולכן העמידו התוספות, בגיורת, שירשת את

בנה, ולא יהיו נכסיו הפקר. (ועיין מצפה איתן). הנה את תירוצן התוספות אפשר לבאר בשני אופנים: א. כפירוש הרשב"ם, דאם יורשת במקום שאין אב, אבל מכיון שלעולם יש אב, דנחלה ממשמשת אחר קרובי האב, לא משכחת

ככתוב בה.

אמר רב שישת: נפקא מינה לקדם.

ודנה הגמרא: מדוע אינו יודע מי שנאה? לימא ליה רבי זכריה בן הקצב [הנזכר לעיל (קיא א), אחד הבן ואחד הבת שוים בנכסי האם. ולא מקשינן מטה האם למטה האב] היא! דלא דריש הקישא ד"מטות".

דהיינו, אף בירושה שעל ידי מי שמוש, כגון זו, שיררשים על ידי אמם, בכל זאת הבנים קודמים לבנות.

ומתרצת הגמרא: לא מיתוקמא מתניתין [אי אפשר להעמיד את המשנה] כרבי זכריה בן הקצב.

ואי סלקא דעתך מתניתין כרבי זכריה בן הקצב היא, הא אמר אהר, הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם!?

דהא קתני במשנה: "בני אחות נוחלין ולא מנחילין".

ומקשה הגמרא: תנא דידן ממה נפשך, אי דריש "מטות", אשה נמי תירש את בנה. כרבי יהודה בן רבי שמעון.

ותנא, (לעיל קיג א) בני אחות נוחלין, ולא בנות אחות.

ואי לא דריש "מטות", בן דקודם לבת בנכסי האם מנא ליה⁽¹⁰⁶⁾?

ודנה הגמרא: (שם) למאי הלכתא? הרי ודאי בנות אחות יורשות את אחי אמן אם אין בנים?

ומתרצת הגמרא: לעולם דריש "מטות". ולכן בן קודם לבת בנכסי האם.

ומכל מקום אין האם מורישה לבנה, דשאני הכא דאמר קרא "וכל בת יורשת נחלה",

לה אלא בגר שמת, דליכא אב.

ב. דלעולם משפחת אם אינה קרויה משפחה במקום שיש משפחת אב. אבל היכא שלא היה לו אב כלל, כגון, הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, אזי האם יורשת. קבץ שיעורים (שלב).

התוספות: אף אם האם יורשת את בנה, הרי כשתמות היא, יחזור בנה וירשנה בקבר, וינחיל למשפחת אביו.

ונפקא מינא, בגר וגירות שנישאו בגירותם, וילדו בן, ומת האב, ואחר כך בנו.

(ומאי דאמרינן לעיל, "אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב, הני מילי בירושה הבאה מכחה. אך בירושה הבאה לה מכחו, חוזר ויורש אותה בקבר להנחיל למשפחת אביו).

לפי הצד הראשון, האם תירשנו. דהא כעת ליכא מי שמוש.

ואם כן, נמצא שאינו מעביר נחלה משבט לשבט. ואף משמוש יש כאן, דכאשר תמות האם תחזור הנחלה לקרובי האב, עד ראובן.

ולפי הצד השני, לא תירשנו. כיון שהיה כאן אב, הרי אין משפחת האם קרויה משפחה. ונכסיו הפקר.

ולא תיקשי נמי הא דאמר "משפחת אם אינה קרויה משפחה", דהני מילי שאר קרובי האם, אבל האם עצמה תירש מהיקישא ד"מטות".

ועיין עוד בחידושי רבינו חיים הלוי (פרק טו מאיסורי ביאה הלכה ט).

106. הקשה הר"ן, נלמד מדאמרינן לעיל (קיג

ובתוספי הרא"ש כתב לתרץ קושיות

פי שקרובין יותר למת מאשר יוצאי ירכו של זה.

והאב קודם לירש את בנו או ביתו שמתו, לכל יוצאי יריכו. דהיינו, אחי המת.

גמרא:

הגמרא מבארת מנלן שכל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמים.

תנו רבנן: נאמר בתורה ירושת "בן", אין לי אלא בן שירש את אביו תחילה, אך בן הבן, או בת הבן [במקום שאין בן הבן], או בן בת הבן, מנין שירשו אף הם קודם לבת⁽¹⁰⁷⁾?

תלמוד לומר, "אין לו", ודרשינן: עיין עליו. כלומר, חפש לו בן בכל אופן שתמצא. ואף יוצאי ירכו הבאים מכחו חשיבי כ"בן".

וכן נאמרה בתורה ירושת ה"בת", אין לי אלא בת, בת הבת, ובן הבת⁽¹⁰⁸⁾, ובת בן הבת, מנין שיקדמו לאחים?

תלמוד לומר, "אין לו", עיין עליו. וחפש לו בת בכל אופן שתמצא. ואף יוצאי ירכו

ודרשינן, "ירשת" ואינה מורשת לשני מטות, אלא לאביה בלבד. ומכאן שאין האם יורשת את ביתה. והוא הדין את בנה.

מתניתין:

סדר נחלות כך הוא: נאמר בתורה, "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו".

ומכאן למדנו, שהבן קודם לבת בנחלה. וכן כל יוצאי יריכו של בן, קודמין לבת.

וכן בת קודמת לאחיו, וכן לאבי המת. וכל יוצאי יריכה של בת, קודמין לאחיו ולאבי המת.

אחיו קודמין לאחי האב, וכן יוצאי יריכו של אחיו קודמין לאחי האב.

ואם יש להם אחות, הם ויוצאי ירכם קודמים לאחות, והאחות ויוצאי ירכיה קודמים לאחי האב.

זה הכלל: כל הקודם בנחלה, ומת, יוצאי יריכו קודמין. ועומדים במקומו לירש את אותה נחלה לפני שאר קרובי המת, אף על

בתרומה, שנכדה לא צריך קרא כדי להאכילה בתרומה, דבני בנים הרי הם כבנים? ותרצו, לעולם אין בני בנים כבנים. ושאינה התם דכתיב "זורע אין לה", ולשון זרע משמעו אף בני בנים.

אך הכא דכתיב "בן", או "בת", אילולי דרשינן "עיין עליו", לא היה הנכד יורש את סבו.

108. גירסת הרי"ף והרא"ש, "בן הבת ובת הבת". וכן נראה. רש"ש.

(ב), "יורש אותה", מקיש ירושה ראשונה לירושה שניה, מה ירושה ראשונה בן קודם לבת, אף ירושה שניה בן קודם לבת?

ותירץ, התם אין ללמוד רק אותם ירושות הכתובות בפרשה, כגון בת, ואח. אך ירושת האם לא נכתבה בפרשה. ולכן נזקקנו להיקשא ד"מטות".

107. הקשו התוספות, מדוע נזקקנו לדרשת "עיין עליו", הרי בני בנים הרי הם כבנים? כמו שמצינו גבי ישראלית הנשואה לכהן שאוכלת